

Institutionen för pedagogik och didaktik

Synpunkter på betänkandet "Ämneskunskaper och lärarskicklighet – en reformerad lärarutbildning" SOU 2024:81

Sammanfattning

- Vi motsätter oss förslaget att minska den utbildningsvetenskapliga kärnan.
- Vi instämmer med att det finns behov av att reformera innehållet i UVK för att förstärka kopplingen mellan teori och praktik samt göra lärarstudenterna bättre rustade för sin kommande yrkesverksamhet. Att genomföra detta genom en begränsning av UVK uppfattar vi som ytterst motsägelsefullt.
- Vi förespråkar i stället en förstärkning av UVK. Endast genom att integrera teori och praktik på ett systematiskt och vetenskapligt grundat sätt kan säkerställas att framtidens lärare är väl rustade för de krav och utmaningar som yrket innebär.
- Vi motsätter oss förslaget att ta bort det historiska och sociologiska perspektivet, "skolväsendets historia och villkor", från lärarutbildningarna. För att rusta lärarstudenterna för yrket långsiktigt behöver de kunskap om skolsystemets utveckling, förståelse för att skolans organisation och styrning kommer att förändras under deras karriär samt vara förberedda på de socioekonomiska olikheter som präglar dagens skola.
- Vi motsätter oss förslaget att tona ner utvärdering och utvecklingsarbete i utbildningen.
- Vi stödjer generellt minskningen av antal examensmål men motsätter oss att demokrati och mänskliga rättigheter stryks ur examensmålen.
- Vi motsätter oss förslaget till ny bestämmelse i förordningen (2021:1335) där formuleringen om grundläggande demokratiska värderingar och de mänskliga rättigheterna stryks.
- Vi håller delvis med om att yrkesdidaktikens/yrkesämnesdidaktikens roll kan förstärkas.
- Vi motsätter oss förslaget att utveckling av yrkesdidaktik/yrkesämnesdidaktik sker på bekostnad av den utbildningsvetenskapliga kärnan.
- Vi ställer oss frågande till hur föreslagen förändring av yrkesdidaktiken/ yrkesämnesdidaktiken kan implementeras utan att undervisningens kvalitet och ekonomi påverkas negativt.
- Vi efterlyser starkt en djupgående konsekvensutredning gällande förslagets inverkan på den svenska barn- och ungdomsskolan.

Innehållsförteckning

	1
Övergripande synpunkter	2
Synpunkter på ett förslag eller en bedömning i ett avsnitt eller delavsnitt	2
14.2 Minskad tid för UVK och ökat fokus på praktisknära innehåll	2
14.2.1 UVK ska minskas från 60 till 45 högskolepoäng samt tabell 14.1	3
14.4 Yrkeslärarutbildningen ska utvecklas	3
17.3 Förslag till nya examensmål	5
20 Konsekvenser	5

Övergripande synpunkter

Läroplansteoriens vetenskapliga grund ska vara brett förankrad i olika teorier och metodologisk mångsidig. Vi menar att genom att kombinera empirisk forskning och teoretisk utveckling inom den pedagogiska vetenskapen - utbildningshistoria, läroplansteorier och lärandeteorier - kan utbildningen möta de komplexa krav som ställs på lärare i deras yrkesutövning och bidra till en hållbar utveckling av undervisning och lärande.

Vi instämmer med att det kan finnas behov av att reformera innehållet i UVK för att förstärka kopplingen mellan teori och praktik samt göra de blivande lärarna bättre rustade för sin kommande yrkesverksamhet. Men att enligt förslaget minska UVK uppfattar vi får motsatt verkan. Förslaget riskerar istället tona ner vikten av teoretiska perspektiv, vilka är avgörande för att lärare ska se och förstå relationer och samband i undervisning och för elevers lärande.

Synpunkter på ett förslag eller en bedömning i ett avsnitt eller delavsnitt

14.2 Minskad tid för UVK och ökat fokus på praktisknära innehåll

Att minska tiden för UVK-kurserna uppfattar vi stå i direkt motsättning till det ökade fokus på praktisknära innehåll som utredningen framhåller som viktigt. Ett praktisknära innehåll av hög kvalitet förutsätter att lärare har kunskaper om skolväsendets historia, pedagogiska och didaktiska teorier, vetenskaps-teori och forskningsmetodik. Att ta bort dessa delar från läroplansteoriens begränsar blivande lärares möjligheter att utveckla ett vetenskapligt och kritiskt förhållningssätt. Därmed får lärare sämre möjligheten att utveckla undervisningen på vetenskaplig grund. Vi uppfattar att förslaget om att minska den utbildningsvetenskapliga kärnan leder till en de-professionalisering av läraryrket.

Läroplansteorier och lärandeteorier är liksom kognitionsvetenskap och evidensbaserad undervisning centrala delar i lärarprofessionens kunskapsbas och grunden för lärares professionella omdöme. Läraren ska göra kvalificerade val av kunskapsinnehåll och arbetssätt. För detta behöver de god kunskap om olika perspektiv på undervisning och lärande. De behöver kunskaper om hur och varför en metod fungerar för att kunna fatta professionella beslut i sin undervisningspraktik. Förslaget att läroplansteoriens ska vila endast

på evidensbaserad undervisning på kognitionsvetenskaplig grund fråntar läraryrket dess professionella autonomi. Det riskerar att reducera lärare till utförare som ska använda specifika metoder, ofta framtagna i andra sammanhang än klassrumssituationer. Vad som är ”den bästa metoden” kan komma att förändras i takt med att forskningen och erfarenheten utvecklas.

Vi ser flera problem med förslaget att ta bort det historiska och sociologiska perspektivet från lärarutbildningarna. Om det är något som utmärker det svenska skolsystemet under det senaste halvsekllet så är det ständiga reformer och förändringar. Lärare behöver kunskap om skolsystemets utveckling för att förstå att skolans organisation och styrning kommer att förändras under deras tid som yrkesverksamma lärare. De behöver också vara förberedd på de socioekonomiska olikheter som präglar dagens skola.

En av de stora utmaningar som den svenska skolan står inför är den ökande skillnaden i skolresultat mellan olika skolor och elevgrupper, både geografiskt och socialt. Den sociala- och resultatmässiga uppdelningen beror framför allt på sociologiska faktorer, särskilt föräldrarnas utbildningsbakgrund, och inte på kognitiva skillnader. Lärarstudenterna har ofta själva ett starkt engagemang i frågor om likvärdighet och segregation och söker därför fördjupade kunskaper kring dessa områden, något som återkommande tas upp av studenterna i kursvärderingar.

För att göra lärarstudenterna bättre förberedda för läraryrket är det alltså centralt att de under utbildningen utvecklar kunskap om de skiftande sociala villkor och utmaningar som finns inom det svenska skolsystemet, samt en fördjupad förståelse för det kompensatoriska- och demokratiska uppdrag som givits skolan. Denna form av kunskaper är en del i definitionen av en profession och att professionellt kunna förstå och utföra sin yrkesroll. Vi är alltså emot utredningens förslag om att ta bort ”skolväsendets historia och villkor” i förordning 2021:1335 kap. 2 § 3.

14.2.1 UVK ska minskas från 60 till 45 högskolepoäng samt tabell 14.1

I utredningen föreslås att text om att lärarutbildningarna ska vila på grundläggande demokratiska värderingar och de mänskliga rättigheterna ska placeras under moment som behandlar värdegrunden i skolan och förskolan (se kapitel 14.2.1/tabell 14.1). Vi motsätter oss förslaget.

I en demokrati är det ytterst en politisk uppgift att fastställa mål för skolväsendet. Förmågan att urskilja värdemål och beskrivande mål i skolan och hur de kommer till uttryck i skolans läroplaner är en förutsättning för att lärarstudenter ska ha möjlighet att hålla sig till och utveckla skolans värdegrund i sin yrkespraktik. Skolans värdegrund förutsätter med andra ord skolans uppdrag att ”förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på” (Lgr22). Att skolans värdegrund i stället skulle föregå de demokratiska värderingarna och de mänskliga rättigheterna, bygger på en missuppfattning av Skollagen och nuvarande läroplaner.

14.4 Yrkeslärarutbildningen ska utvecklas

I remissvaret ingår svar från Yrkeslärarutbildningen vid SU. Yrkeslärarprogrammet vid Stockholms Universitet har stark koppling till den kommande professionen som yrkeslärare. Det har en helt egen struktur (ingen samläsning med andra lärarprogram) samt integrerar aktivt den växande forskning som finns inom yrkelärande och yrkeskunnande. Där finns en

stark internationell forskargrupp med direkt koppling till yrkeslärarutbildningen och ett betydande kontaktnät. Många i forskargruppen undervisar i programmet, flera har yrkeslärarbakgrund och skriver även läromedel som används i yrkeslärarutbildningen över hela landet.

Vi instämmer i att yrkesämnesdidaktiken bör få ett tydligare utrymme i yrkeslärarutbildningen. Det är särskilt viktigt att yrkesdidaktiken även fortsatt grundas i nationell och internationell yrkesdidaktisk/yrkesämnesdidaktisk forskning. Vi menar att de yrkesdidaktiska kurser som ges på Stockholms universitet kan tjäna som grund för hur yrkesämnesdidaktiken kan utvecklas på yrkeslärarutbildningen.

Men förslaget att öka omfattningen av ämnesdidaktik kan inte införas på samma sätt inom yrkeslärarprogrammet som inom ämneslärarprogrammet. Detta av två skäl, båda kopplade till att yrkesprogrammet har så många ämnen och inriktningar: 1. Antal studenter inom varje specifik yrkesinriktning och termin skulle vara så lågt att det inte skulle vara organisatoriskt eller ekonomiskt möjligt att planera eller genomföra undervisning av hög kvalitet. 2. Det finns inte tillräckligt med ämnesdidaktisk forskning inom alla olika yrkesinriktningar för att motivera en sådan uppdelning. Förslaget att öka den yrkesämnesdidaktiska delen får vidare negativa effekter som inte beskrivs i utredningen, exempelvis innebär det en försvagning av den vetenskapliga grund på vilken lärarutbildning ska vila.

Då yrkeslärarutbildningen är en professionsutbildning behöver blivande yrkeslärare utveckla goda kunskaper inom de områden som utgör lärarprofessionens kärna. Denna kärna består av yrkesämneskunskaper, pedagogiska och didaktiska teorier om undervisning och lärande som är relevanta för yrkeslärande och yrkesutbildningar, kunskap om yrkesutbildningens historiska utveckling, vetenskapsteori, forskningsmetodik samt modeller för att utveckla undervisningen och främja praktisknära utvecklingsarbete.

Vi håller med om att ”Ett kritiskt steg i varje lärares utveckling är att börja reflektera kring och lära sig hur andra lär.” Dock menar vi att detta kräver djupgående kunskaper om lärandeteorier, olika perspektiv på yrkeslärande och vetenskapliga perspektiv: detta eftersom en professionell yrkeslärare ska kunna fatta välgrundade beslut om både kunskapsinnehåll, undervisnings- och bedömningsmetoder, samt kunna motivera och argumentera för sina val. Att styra universitetsutbildning genom att uttryckligen bestämma vilka typer av lärandeteorier som är mest effektiva för lärande och i undervisningssammanhang, som nu görs med fokus på kognitionsvetenskap, är att reducera den vetenskapliga grund på vilken lärarutbildningen förväntas vila. Kunskaper om kognitionsvetenskap är sedan länge en del av programmets innehåll. Att specifikt rikta detta mot kognitionsvetenskaplig forskning är däremot olyckligt. Inte minst utifrån att sådan forskning om yrkeslärande inte finns i någon större utsträckning. Vi vill betona att för en blivande lärare är det viktigt att utveckla flexibilitet i sin förmåga att analysera elevers lärande och att det är större möjlighet att utveckla detta om vi inte låser oss till en enskild teori om lärande.

Att minska UVK skulle innebära att den blivande lärarens möjligheter att utveckla ett vetenskapligt förhållningssätt försämras. Även förmågan att kritiskt granska (skol)forskning och att utveckla sin egen undervisning utifrån vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet riskerar att försämras.

De delar av UVK kurserna som i förslaget ska prioriteras ned – utbildningshistoria och vetenskapsteori – är här särskilt viktiga. Historisk kunskap bidrar till att ge lärare ett nyanserat perspektiv på dagens skolsystem och förbereda dem på kommande skolsystem. Kännedom

om den vetenskapliga processen, inklusive egen erfarenhet av att arbeta med kvalitativa och kvantitativa metoder, gör det möjligt för lärare att på sikt bidra till den praktiska forskningen. Praktisk forskning skrivs i förslaget fram som en viktig faktor för att skolan ska vila på vetenskaplig grund och har sedan skollagen (2010:800) påtalas som central för skolans verksamhet. Genom att utesluta utbildningshistoria och vetenskapsteori i UVK-kurser menar vi att lärarnas professionella handlingskraft i relation till skolpolitiken i stort reduceras.

Vi motsätter oss även förslaget att ta bort skrivningarna om demokratiska värderingar och mänskliga rättigheter från UVK. Yrkeslärarstudenter måste kunna förstå hur demokratiska värderingar och mänskliga rättigheter genomsyrar hela skolans arbete och är en del av yrkesundervisningen. De behöver utveckla kunskaper i hur de kan stötta yrkeselever i att utveckla kunskap om och i dessa värden. Detta är särskilt viktigt inom yrkeslärarutbildningen eftersom yrkeslärarna utgör en direkt koppling mellan skola och arbetsliv genom det arbetsplatsförlagda lärandet. Det finns mycket forskning som pekar på utmaningar inom många av de yrkesområden som skolans yrkesutbildningar utbildar till och som yrkeslärarna kommer behöva kunna adressera.

17.3 Förslag till nya examensmål

Vi uppfattar att en god lärarutbildning ska bygga på balans mellan individuella och sociala aspekter av undervisning och lärande. I läraruppdraget ingår att främja elevernas kognitiva och sociala förmågor samt deras kritiska förhållningssätt. Därför är det avgörande att skolans demokratiska uppdrag har en tydlig position i lärarutbildningen.

Vi är därför starkt kritiska till förslaget om att ta bort alla examensmål som handlar om skolans demokratiska uppdrag, samt diskriminering och kränkande behandling. Det finns starkt vetenskapligt stöd för att skola och utbildning kräver en balans i relationen mellan individ och samhälle. Myndigheter, lärare och lärarorganisationer påtalar vidare betydelsen av ökad kunskap och kompetens för att arbeta främjande för ett gott skolklimat som stödjer elevernas lärande. I en samtid där det återkommande rapporteras om en otrygg skolvardag präglad av hot, våld och trakasserier anser vi att detta är avgörande kunskaper och förmågor för lärarprofessionen.

Vi stödjer reduceringen av antalet examensmål för ökat fokus, men förespråkar att lärarutbildningarna behöver omfatta följande examensmål:

Visa förmåga att kommunicera och förankra skolans värdegrund, inbegripet de mänskliga rättigheterna, de grundläggande demokratiska värderingarna samt förmåga att förebygga och motverka diskriminering och annan kränkande behandling av elever.

20 Konsekvenser

Nuvarande lärarutbildningars kunskapsbas föreslås i utredningen förändras helt eller delvis genom en ensidig betoning av evidensbaserad undervisning på kognitionsvetenskaplig grund. Förändringarna syftar ytterst till att förändra undervisningen i den svenska barn- och ungdomsskolan, vilket utredningen är tydlig med. Det innebär stora förändringar för skolan och de som leder och bedriver verksamheten.

Vi uppfattar konsekvensanalysen gällande kommunala och enskilda skolhuvudmän som ytterst bristfällig.

I den sammanfattande konsekvensanalysen (kapitel 20) sägs mycket kort att förändringarna bedöms få positiva konsekvenser för undervisningen i skolan och förskolan. Slutsatsen bygger i huvudsak på några få forskningsöversikter och experimentella studier som presenteras i utredningen. Det finns idag en omfattande internationell forskning om konsekvenser av ensidiga satsningar på evidensbaserad undervisning som vilar på kognitionsvetenskaplig grund. Det forskningsfältet refereras varken i utredningen som helhet eller i konsekvensanalysen. För att remissinstanser och senare Riksdagen ska kunna ta ställning till förslaget på god grund krävs att en genomlysning av förslagets konsekvenser genomförs.